

FÖR VEM ÄR BIBLIOTEKEN VIKTIGA?

BIRGITTA WALLIN, ANNA-STINA TAKALA
OCH DAVID GUNNARSSON LORENTZEN

Sammanfattning

Bibliotekens samhällsrelevans är obestridlig i ett demokratiskt samhälle med fri och öppen tillgång till information. I tider av oro och kris vänder sig många till biblioteken för tillgång till tillförlitlig information. Det är följaktligen relevant att studera förtroendet för en så viktig samhällsinstitution. 2024 års nationella SOM-undersökning visar något ökat förtroende för biblioteken jämfört med föregående år, men det är främst *Ingen uppfattning* som ökat. Det finns en koppling mellan förtroende för bibliotek och hur ofta man besöker och använder bibliotekets resurser. Därför undersöker vi hur många och vem som besöker bibliotek och deltar i olika aktiviteter. De som besöker bibliotek ofta har ökat något och är nu på samma nivå som före pandemin. 16–49-åringar är fortsatt de som besöker biblioteken mest. Vi kan också konstatera att personer som besöker bibliotek tar del av andra kulturaktiviteter såsom teater, bio och besöker museum.

Samhället bygger på att det finns fungerande välfärdsinstitutioner, såsom myndigheter, skolor, hälso- och sjukvård och bibliotek. Bibliotekens uppgift är att finnas till för alla men ett särskilt fokus ska läggas på prioriterade grupper, t.ex. personer med funktionsnedsättning och nationella minoriteter (SFS 2013:801). Det innebär till exempel att köpa in böcker på olika språk och att tillhandahålla talböcker och information för olika grupper. Folkbiblioteken ska också ha ett särskilt fokus på barn och unga och arbeta för att främja läsning och tillgången till litteratur (SFS 2013:801). Det är av dessa anledningar angeläget att studera för vem biblioteken är viktiga genom att se vilka som besöker biblioteken och vem som har förtroende för biblioteken som institution. Det är av intresse att få reda på vad man gör på biblioteken när man är där och om man som biblioteksbesökare även besöker andra kulturevenemang.

Varför undersöker vi människors förtroende för bibliotek och varför är det ens viktigt? Biblioteken och den fria tillgången till information, litteratur och kultur är en av de första institutioner antidemokratiska krafter ger sig på. Tillgång till kunskap och information ses som farlig och det är otänkbart i en totalitär stat att fritt få tillgång till böcker via bibliotek. I till exempel USA förbjuds vissa böcker från att finnas på bibliotekens hyllor och bibliotekarier kan i sitt yrkesutövande

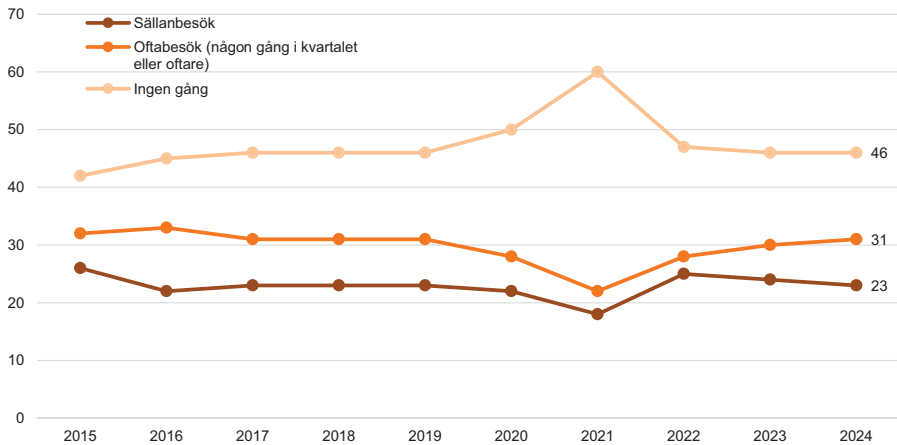
dömas till fängelse om de lånar ut dessa böcker (Kadhammar, 2024). Risken är stor att andra demokratier följer efter USA och kontrollerar den fria tillgången till information. Detta om något borde visa att biblioteken är en av våra mest betydelsefulla samhällsinstitutioner.

Samhället bygger på tillit för dess institutioner och förtroende för deras verksamhet och denna systemtillit är avgörande för ett demokratiskt samhälle och dess värderingar. Tillit måste byggas och underhållas och undermineras tilliten för mycket och för ofta då försvagas demokratin (Haider, 2025). I den årliga nationella SOM-undersökningen studerar vi medborgarnas förtroende för flera samhällsinstitutioner. I ett samhälle där allas tillgång till information är viktig för en fortsatt demokratisk samhällsutveckling är biblioteken avgörande. Bibliotekens roll inom läsfrämjande torde vara allmänt känt för de flesta eftersom bibliotek har böcker, men mindre känt är kanske bibliotekariernas kompetens inom medie- och informationskunnighet (MIK), informationsteknik och källkritik. Landets folkbibliotekarier har 2025 tilldelats det Gyllene förstoringsglasets hederspris för sitt arbete med att öka medborgarens kunskaper om källkritik, en grundbult för demokratin och ett stöd för alla som söker tillförlitlig information (Internetstiftelsen, 2025).

Fler människor besöker biblioteken ofta

Nu är det några år sedan Coronapandemin påverkade världen och även kultursektorn. En viktig fråga för många kulturverksamheter har varit i vilken mån besökarna återvänder efter pandemin. Hur ser det ut i stort vad gäller utvecklingen av biblioteksbesök under 2024?

I den nationella SOM-undersökningen 2024 kan vi se att inga stora förändringar har skett sedan förra året vad gäller biblioteksbesöken. Andelen som besöker biblioteken ofta är tillbaka uppe på samma nivåer som före pandemin (figur 1) och har fortsatt att öka svagt under 2024.

Figur 1 Antal besök på bibliotek under året, 2015–2024 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? –Besökt bibliotek*. Skalan är 7-gradig och går från *Ingen gång* till *Flera gånger i veckan*. Kurvan *Oftabesök* utgörs av de som svarat att de besöker biblioteket *Flera gånger i veckan*, *Någon gång i veckan*, *Någon gång i månaden* och *Någon gång i kvartalet*. Kurvan *Sällanbesök* utgörs av de som svarat att de besökt biblioteket *Någon gång i halvåret* och *Någon gång under de senaste 12 månaderna*. Antal svarande 2024 var 3 468.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015–2024.

Inom vilka demografiska grupper är då biblioteksbesök vanligast? Yngre personer i åldern 16–49 år är de som besöker biblioteken mest. Det är något vi vet sedan tidigare nationella SOM-undersökningar. I den allra yngsta gruppen sjunker andelen som besöker bibliotek ofta något, men bland 30–49-åringarna ökar andelen som besöker bibliotek ofta istället med några procentenheter från förra året (tabell 1).

I artikeln *Biblioteksbesök och förtroende: vilken roll spelar språk, kön och en politiserad biblioteksdebatt?* (Söderholm m.fl., 2024), som skrevs utifrån 2023 års nationella SOM-undersökning, framgår att unga flickor och personer med annat modersmål än svenska är bland dem som i störst omfattning besöker bibliotek. I år är det fortfarande så att kvinnor besöker bibliotek oftare än män. Någon tendens till att denna könsobalans är på väg att ändras kan vi inte se.

Även om de som besöker bibliotek ofta i större utsträckning bor i städer, kan vi se en svag ökning av biblioteksbesök bland personer som bor på landsbygden jämfört med förra året. De landsbygdsbor som besökt bibliotek ofta ökar med två procentenheter samtidigt som de som inte har besökt bibliotek någon gång minskar med fyra procentenheter.

Även bland personer med låg utbildning kan vi se en ökning av andelen som besöker bibliotek ofta. 22 procent anger att de besöker bibliotek ofta, jämfört med 17 procent i förra årets undersökning. För personer med högre utbildning, som

redan besöker bibliotek oftare än andra, kan vi inte se någon större förändring från förra året vad gäller besöksfrekvens.

Tabell 1 Biblioteksbesökare efter ålder, kön, boendeområde och utbildningsnivå, 2024 (procent)

	Ingen gång	Minst någon gång i halvåret	Mer ofta	Antal svarande
Alder				
16–29 år	38	27	35	448
30–49 år	32	28	40	946
50–64 år	52	24	23	890
65+ år	55	17	28	1 184
Kön				
Kvinna	40	24	36	1 846
Man	53	23	25	1 614
Boende				
Ren landsbygd	58	20	22	457
Mindre tätort	48	23	29	733
Stad eller större tätort	44	24	32	1 602
Stockholm, Göteborg, Malmö	37	27	37	591
Utbildning				
Låg	66	12	22	464
Medellåg	55	22	23	987
Medelhög	48	25	27	725
Hög	29	27	43	1 227

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? –Besökt bibliotek.* Svarsskalan är 7-gradig med alternativen *Ingen gång, Någon gång de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan* samt *Flera gånger i veckan*. Notera att den totala procentsumman som följd av avrundning blir 99 procent för 50–64 år och Hög samt 101 procent för Man och Stockholm, Göteborg, Malmö.

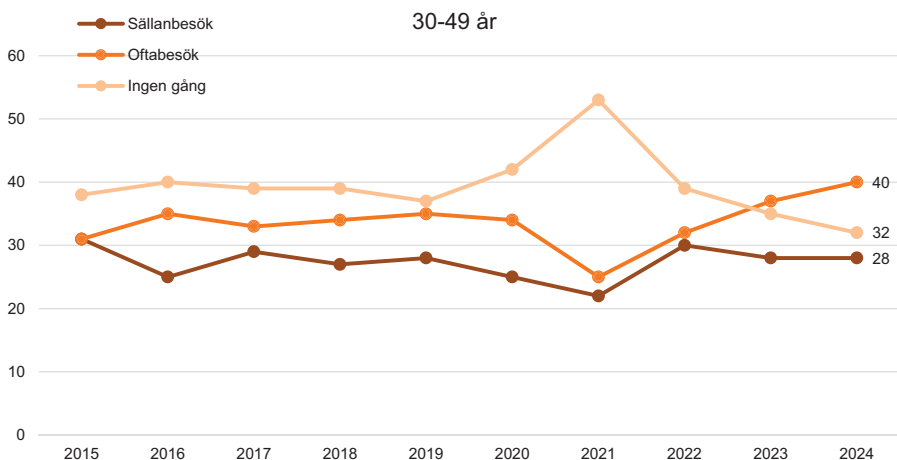
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Sammantaget ligger andelen som besöker bibliotek på en stabil nivå, utan större förändringar åt något håll. Tendenser till ökat antal besök jämfört med förra året finns hos personer på landsbygd och bland personer med låg utbildning och i gruppen 30–49 år.

Yngre medelålders besöker allt oftare biblioteken

I figur 2 har vi valt att följa gruppen 30–49-åringar över tid. Det är den grupp som ökat sina biblioteksbesök mest sedan 2015 och därför vill vi titta särskilt på den. Under 2024 besökte hela 40 procent av personerna i åldern 30–49 år bibliotek ofta. 2015 var det bara drygt 30 procent som uppgav att de ofta besökte bibliotek. Det är därmed den demografiska grupp som ökat sina biblioteksbesök mest under perioden och besöksmönstren liknar numera dem som gäller för högutbildade (tabell 1).

Figur 2 Hur ofta har de besökt bibliotek under de senaste 12 månaderna? 2015–2024 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Besökt bibliotek*. Skalan är 7-gradig och går från *Ingen gång* till *Flera gånger i veckan*. Kurvan *Oftabesök* utgörs av de som svarat att de besöker biblioteket *Flera gånger i veckan*, *Någon gång i veckan*, *Någon gång i månaden* och *Någon gång i kvartalet*. Kurvan *Sällanbesök* utgörs av de som svarat att de besökt biblioteket *Någon gång i halvåret* och *Någon gång under de senaste 12 månaderna*. Antal svarande 2024 för gruppen var 946.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015–2024.

Vad kan ligga bakom att just denna grupp besöker bibliotek oftare nu? Skulle det kunna ha något att göra med hur bibliotekens verksamhet har förändrats under den här tidsperioden?

Vi vet att åldern 30–34 år är den vanligaste åldern att få barn bland kvinnor i Sverige (Socialstyrelsen, 2024). Alltså är detta en åldersgrupp som i hög grad har barn och där aktiviteter som inkluderar eller präglas av barn kan tänkas ta mycket utrymme under fritiden.

Bibliotekslagen säger att folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning (SFS 2013:801). Vi ser att verksamhet på bibliotek som är specifikt riktad till barn och barnfamiljer har vuxit i omfattning över tid. Till exempel har antalet anordnade sagostunder på biblioteken ökat med 14 procent under de senaste 10 åren, enligt den officiella biblioteksstatistiken (Kungliga biblioteket, 2024).

Även det uppsökande arbetet gentemot barnfamiljer har blivit mer omfattande, till exempel har antalet inrapporterade aktiviteter som görs tillsammans med BVC mer än fördubblats sedan 2015 (Kungliga biblioteket, 2024). Ett exempel på hur detta konkret genomförs ges i en artikel i Biblioteksbladet, *Satsning på uppsökande gav "biblioteksfeber"*, där personal från stadsdelsbiblioteken i Västerås anger att besöken på biblioteken har mer än fördubblats efter att man gjorde en omfattande satsning på uppsökande verksamhet (Clemens, 2025). Personalen berättar i artikeln att de genomfört högläsning på bussar, förskolor, fritids och vid simbassängen på sommaren. De har också deltagit i föräldramöten och daglig verksamhet. Förutom att bibliotekspersonalen har mött invånarna ute i staden, har besöken ökat med över 100 procent på vissa av biblioteken. Detta trots att antalet timmar som biblioteken var öppna samtidigt minskade.

Att biblioteken satsar mer på uppsökande verksamhet de senaste åren kan följas på flera sätt. Antalet bokbilar, transportfordon och lådcyklar på biblioteken har mer än fördubblats sedan 2015. Samtidigt har antalet fysiska bibliotek minskat med nästan 100 under samma period (Kungliga biblioteket, 2024). En drivande faktor de senaste åren kan vara att biblioteken tillfälligt haft ökade resurser genom den statliga satsningen Stärkta bibliotek och att pandemin skapat ett ökat fokus på verksamhet som kan ske utomhus och på andra platser än inom bibliotekets väggar (Joelsson m.fl., 2021).

Kulturrådet initierade och finansierade projektet Bokstart i Sverige från år 2014. Bokstart är en satsning i samarbete med barnhälsovården, där bibliotekspersonal träffar nyblivna småbarnsfamiljer för att uppmuntra föräldrarna att läsa med barnen och överlämna en bokgåva. Träffarna sker ofta i familjens hem, men kan också ske på biblioteket. Erfarenheter från verksamheten säger att familjer som fått hembesök i många fall också blir biblioteksbesökare (Statens kulturråd, 2020). Sedan projektets start har 140 kommuner i Sverige deltagit i Bokstart, alltså runt hälften, enligt Kulturrådet. Därutöver har flera kommuner själva finansierat en liknande verksamhet (A. Hällgren, Kulturrådet, personlig kommunikation, 17 februari 2025).

Vad gör man på biblioteket?

Av alla som svarat på den nationella SOM-undersökningen 2024 är det mycket få som angett att de gjort någon aktivitet på bibliotek (tabell 2). Andelen som använt studieplats eller frågat en bibliotekarie om hjälp har dock inte sjunkit jämfört med

förra året. Frågan som gäller just aktivitet formulerades på ett annat sätt förra året, ordet evenemang användes då, vilket gör det svårare att tolka svaren på den frågan. Sammantaget har var fjärde person någon gång under året frågat en bibliotekarie om hjälp, vilket är den vanligaste aktiviteten på bibliotek, med utgångspunkt i de frågor vi ställt i den nationella SOM-undersökningen.

Tabell 2 Gjort aktiviteter på bibliotek, 2024 (procent)

	Använt studie-/arbets- plats på bibliotek	Frågat bibliotekarie om hjälp	Deltagit i aktivitet på bibliotek
Ingen gång	86	74	90
Sällan	7	17	8
Ofta	7	9	3
Antal svar	1 745	1 747	1 745

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Använt studie-/arbetsplats på bibliotek, Frågat bibliotekarie om hjälp, Deltagit i aktivitet på bibliotek.* Svarsskalan är 7-gradig med alternativen *Ingen gång, Någon gång de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan* samt *Flera gånger i veckan*. Ofta utgörs av de som svarat att de gjort aktiviteten *Flera gånger i veckan, Någon gång i veckan, Någon gång i månaden* och *Någon gång i kvartalet*. Sällan utgörs av de som svarat att de gjort aktiviteten *Någon gång i halvåret* och *Någon gång under de senaste 12 månaderna*. Notera att den totala procentsumman som följd av avrundning blir 101 för *Deltagit i aktivitet på bibliotek*.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Biblioteksbesökare är aktiva kulturbesökare

Vi vet att kvinnor, yngre personer, högutbildade och boende i städer besöker bibliotek oftare än andra. Är det även så att de som ofta besöker andra kulturaktiviteter är mer aktiva biblioteksbesökare? Enkätresultaten tyder på att det förhåller sig så.

I tabell 3 undersöker vi besök på bio, teater, dansföreställning, museum och konstitställning i förhållande till hur ofta respondenterna besöker bibliotek. Vi kan se att om man besöker kulturaktiviteter ofta, är sannolikheten hög att man besöker bibliotek ofta. Och om man är sällanbesökare på bibliotek besöker man också andra kulturaktiviteter sällan. Särskilt kopplade till varandra verkar besök på bibliotek och museum vara. Hela 73 procent av dem som ofta går på museum besöker även bibliotek ofta. Och de flesta av dem som inte besöker museer besöker inte heller bibliotek.

Svagast koppling till biblioteksbesök har besök på dansföreställning. Det är få respondenter som har angett att de besökt en dansföreställning. Och de som inte besökt en dansföreställning besöker inte bibliotek i lägre grad än andra människor.

Tabell 3 Biblioteksbesök i relation till andra kulturaktiviteter, 2024 (procent)

	Ingen gång	Minst någon gång i halvåret	Minst någon gång i kvartalet	Antal svar
Gått på bio				
Ingen gång	65	14	21	717
Minst någon gång i halvåret	32	30	38	680
Minst någon gång i kvartalet	25	21	54	317
Gått på teater				
Ingen gång	57	20	23	2 019
Minst någon gång i halvåret	31	30	40	1 086
Minst någon gång i kvartalet	27	21	52	340
Gått på dansföreställning				
Ingen gång	48	21	31	1 439
Minst någon gång i halvåret	23	29	48	229
Minst någon gång i kvartalet	17	22	61	46
Gått på museum				
Ingen gång	68	14	18	818
Minst någon gång i halvåret	29	35	36	584
Minst någon gång i kvartalet	11	16	73	310
Gått på konstutställning				
Ingen gång	60	18	22	1 037
Minst någon gång i halvåret	23	33	44	454
Minst någon gång i kvartalet	15	18	67	223

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Besökt bibliotek, Gått på bio, Gått på teater, Gått på dansföreställning, Gått på museum, Gått på konstutställning.* Svarsskalan är 7-gradig med alternativen *Ingen gång, Någon gång de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan samt Flera gånger i veckan.*

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Ökad osäkerhet kring förtroendet för bibliotek

Svenskarnas förtroende för biblioteken är fortsatt stabilt men andelen som inte har någon uppfattning har dock ökat med tre procentenheter sedan förra årets undersökning. Det kan naturligtvis finnas olika orsaker kring den något ökade osäkerheten kring förtroende för bibliotek. Dels kan det bero på hur media framställer biblioteken, om det handlar om otrygga bibliotek eller stökiga ungdomar och nedlagda bibliotek i den egna kommunen. Det kan också bero på begränsade öppettider, tillgång till litteratur och medier som man vill ha eller helt enkelt för

att man inte är en van biblioteksbesökare och därför inte vet vilket förtroende man känner för biblioteken. Forskning visar att biblioteken är trygga mötesplatser för kulturupplevelser och social interaktion vilket ökar människors sociala kapital (Vårheim, 2017; Vårheim m.fl., 2008). Vad Vårheim menar med människors ökade sociala kapital kan kännetecknas dels av bibliotekens status som kulturinstitution men också av den grupp människor som t.ex. besöker kulturevenemang på bibliotek bildar ett socialt nätverk då man möts i olika sammanhang. Rimligtvis borde det innebära att personer som ofta besöker bibliotek känner ett större förtroende för biblioteken som institution och dess verksamhet i det lokala samhället?

I tabell 4 kan vi se att över en tioårsperiod är förtroendet för bibliotek ganska jämnt. 2015 är andelen med Mycket stort förtroende 32 procent och 2024 är det 31 procent även om vi kan se vissa stora tapp mellan enskilda år såsom mellan 2015 och 2016 med en sänkning på 9 procentenheter. Andelen Ganska stort förtroende har minskat mellan 2015 och 2024 med 7 procentenheter.

Om vi tittar på siffrorna från 2024 års nationella SOM-undersökning och de som anger att de har Mycket stort eller Ganska stort förtroende för biblioteken så är det sammanlagt 59 procent som anger det. Varken litet eller stort förtroende är 14 procent och Ganska litet eller Mycket litet är sammanlagt 4 procent och slutligen Ingen uppfattning är 24 procent. Ingen uppfattning har stadigt ökat sedan 2015 totalt med 8 procentenheter. Detta ska vi undersöka vidare längre ner i kapitlet.

Tabell 4 Förtroende för biblioteken, 2015–2024 (procent)

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Ingen uppfattning	Antal svar
2015	32	35	15	1	0	16	1 684
2016	23	37	21	2	1	17	1 624
2017	22	36	22	2	1	17	1 783
2018	26	31	15	2	2	24	1 737
2019	25	31	16	1	1	26	1 618
2020	27	29	16	2	1	25	1 819
2021	29	29	14	2	1	24	1 519
2022	30	30	14	2	1	22	1 724
2023	30	32	14	2	1	21	1 673
2024	31	28	14	3	1	24	1 743

Kommentar: Frågan löd *Vilket förtroende har du för följande institutioner? Biblioteken*. Svarsalternativen var *Mycket stort förtroende*, *Ganska stort förtroende*, *Varken stort eller litet förtroende*, *Ganska litet förtroende*, *Mycket litet förtroende* samt *Ingen uppfattning*. Notera att som följd av avrundning blir procentsummorna inte 100 på fem rader.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015–2024.

Vem har förtroende för biblioteken?

Biblioteken har del i att bibehålla och bygga upp samhällets motståndskraft och anpassningsförmåga inför potentiella kriser t.ex. genom att vara en pålitlig källa till relevant information (Vårheim, 2017). Därför ses det som en viktig del av bibliotekens demokratiuppdrag att förse det lokala samhällets invånare med tillgång till information men också vara en mötesplats för olika kulturaktiviteter. Lindström Sol (2019) skriver att det idag finns ett skifte från lika tillgång till kultur och möjlighet till delaktighet, till att stärka marginaliserade grupper, som t.ex. ungdomar, med olika kulturpolitiska satsningar. Utåtriktad eller uppsökande verksamhet, då biblioteken besöker idrottsevenemang med en bokbuss eller BVC och familjecentraler för att träffa familjer med små barn, är en viktig del för att skapa förtroende för biblioteken och dess verksamhet (Vårheim m.fl., 2008). Detta är något vi lyft tidigare i texten kring de satsningar som görs till exempel via Kulturrådet.

Tabell 5 Förtroende utifrån hur ofta bibliotekets tjänster har använts under perioden, 2024 (procent)

Aktivitet på bibliotek	Ganska eller mycket litet förtroende	Varken eller	Ganska eller mycket stort förtroende	Ingen uppfattning	Antal svar
Besökt bibliotek					
Ingen gång	4	16	37	43	790
Minst någon gång senaste halvåret	3	13	72	12	424
Minst någon gång i kvartalet	3	9	83	5	476
Använt studieplats					
Ingen gång	4	14	55	27	1 459
Minst någon gång senaste halvåret	3	11	82	4	117
Minst någon gång i kvartalet	3	6	78	13	115
Frågat bibliotekarie om hjälp					
Ingen gång	4	16	49	31	1 251
Minst någon gång senaste halvåret	2	8	85	5	284
Minst någon gång i kvartalet	2	7	86	5	157
Tagit del av evenemang på bibliotek					
Ingen gång	4	14	56	27	1 516
Minst någon gång senaste halvåret	4	9	85	2	132
Minst någon gång i kvartalet	0	0	93	7	43

Kommentar: Frågorna om aktivitet löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* – *Besökt bibliotek, Använt studie-/arbetsplats på bibliotek, Frågat bibliotekarie om hjälp, Deltagit i aktivitet på bibliotek.* Svarsskalan är 7-gradig med alternativen *Ingen gång, Någon gång de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan samt Flera gånger i veckan.* Frågan om förtroende löd *Vilket förtroende har du för följande institutioner?* – *Biblioteken.* Svarsalternativen var *Mycket stort förtroende, Ganska stort förtroende, Varken stort eller litet förtroende, Ganska litet förtroende, Mycket litet förtroende* samt *Ingen uppfattning.*

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

I tabell 5 ser vi att personer som inte besöker bibliotek, i ungefär samma utsträckning, anger Mycket eller Ganska stort förtroende för bibliotek (37 procent) som Ingen uppfattning (43 procent). Detta kan verka ologiskt men forskning visar att när marginaliserade grupper som inte använder bibliotek i vanliga fall, nås av bibliotekens utåtriktade verksamhet, gör det att dessa gruppers förtroende för biblioteken ökar (Vårheim m.fl., 2008). Det kan också bero på att det starka förtroendet för biblioteken i samhället i stort påverkar icke-besökarnas nivå av förtroende (Vårheim m.fl., 2008). Däremot blir det tydligt att vana biblioteksbesökare, som besökt bibliotek minst någon gång i kvartalet, använt en studieplats, frågat bibliotekarie om hjälp eller tagit del av evenemang på bibliotek har Ganska eller Mycket stort förtroende för bibliotek (mellan 73–93 procent).

Vidare kan vi se att hur ofta man använder bibliotek påverkas av olika demografiska data såsom ålder och utbildningsnivå. Tabell 6 visar att de som har minst förtroende för bibliotek är ganska få, mellan 2–6 procent av de svarande. De är mellan 16–29 och 50–64 år, lågutbildade, män och bor på ren landsbygd, dock är skillnaderna mellan alternativen ofta bara en eller ett par procentenheter så det går inte att dra några direkta slutsatser.

Om vi tittar på de som har Mycket eller Ganska stort förtroende för bibliotek så är de främst 30–49 år gamla kvinnor, som bor i storstad och är högutbildade. Alltså total motsats till dem som har lågt förtroende för bibliotek. Intressant att notera är att gruppen unga, 16–29 år, är de med näst mest förtroende för bibliotek (64 procent) och endast en liten del av åldersgruppen (5 procent) anger att de har Ganska litet eller Mycket litet förtroende.

Förtroendet för biblioteken är ganska stort i tre av åldersgrupperna med 58, 64 och 68 procent som anger Mycket stort eller ganska stort förtroende. Däremot bland de äldsta (65+ år) anger 49 procent att de har Mycket stort eller Ganska stort förtroende för biblioteken. Det mest avgörande för förtroende för bibliotek är utbildningsnivå och bland de lågutbildade anger 36 procent att de har Mycket eller Ganska stort förtroende för bibliotek. Förtroendet ökar i takt med utbildningsnivå och bland högutbildade anger 75 procent ett stort förtroende.

Tabell 6 Förtroende efter utbildningsnivå, boendeområde, ålder och kön, 2024 (procent)

	Ganska litet eller mycket litet förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Mycket stort eller ganska stort förtroende	Ingen uppfattning	Antal svar
Åldersgrupp					
16–29 år	5	13	64	18	231
30–49 år	3	12	68	17	503
50–64 år	5	14	58	24	439
65+ år	3	15	49	33	570
Kön*					
Kvinna	3	13	64	20	892
Man	4	15	53	29	847
Boendeområde					
Ren landsbygd	5	13	52	30	230
Mindre tätort	4	17	54	24	351
Stad eller större tätort	3	13	59	25	778
Stockholm, Göteborg, Malmö	2	12	68	17	320
Utbildningsnivå					
Låg	6	16	36	42	215
Medellåg	4	16	48	31	471
Medelhög	3	12	60	25	388
Hög	2	11	75	12	600

Kommentar: Frågan löd *Vilket förtroende har du för följande institutioner? Biblioteken*. Svarsalternativen var *Mycket stort förtroende*, *Ganska stort förtroende*, *Varken stort eller litet förtroende*, *Ganska litet förtroende*, *Mycket litet förtroende* samt *Ingen uppfattning*. * 4 svarspersoner angav alternativet *Annat*. Notera att som följd av avrundning blir procentsummorna inte 100 på fem rader.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Bibliotekens samhällsrelevans: Källkritik, demokrati och kulturellt engagemang

Bibliotekens betydelse och relevans som samhällsinstitution i tider då antidemokratiska krafter verkar för minskad tillgång till tillförlitlig information är betydande. De kompetenser som bibliotekarier besitter inom informationsteknik och källkritik och som de delger sina biblioteksbesökare gör dem till källkritiska vardagshjältar.

Slutligen vill vi lyfta fram några viktiga iakttagelser från den nationella SOM-undersökningen 2024. Det handlar om skillnader mellan hög- och lågutbildade vad gäller förtroendet för biblioteken, bibliotekens förmåga att nå den priorite-

rade gruppen barn och unga, och biblioteksbesökares tendenser att besöka andra kulturinstitutioner.

Biblioteken åtnjuter fortsatt ett högt förtroende men det som är avgörande är främst utbildningsnivå när det gäller förtroende för bibliotek, och mellan högutbildade och lågutbildade skiljer det hela 39 procentenheter. Vad glappet mellan utbildningsnivå och förtroende för biblioteken innebär för tilltron till övriga samhällsinstitutioner är en intressant fråga. Troligtvis följer det ett liknande mönster. Vi ser också att de som ofta besöker bibliotek och använder sig av deras resurser har mycket stort förtroende för bibliotek, dubbelt så stort jämfört med de som aldrig besöker bibliotek.

Vi noterar att personer som besöker andra kulturinstitutioner också besöker bibliotek. Särskilt när det gäller museer och bibliotek verkar det finnas en gemensam målgrupp. Vad skulle det kunna innebära till exempel för samverkan mellan biblioteks- och museisektorn?

Det har under de senaste tio åren skett en ökning av bibliotekens uppsökande arbete och en ökning av antalet aktiviteter som riktar sig till barn. Samtidigt har antalet besökare på biblioteken i familjebildande ålder blivit fler. I dessa åldrar (30–49 år) är också förtroendet för biblioteken som störst. Biblioteken tycks nå barnfamiljer med verksamhet som upplevs som relevant, och som sker antingen på biblioteket eller på andra platser i kommunerna. Det kan ses som en stor framgång för bibliotekens uppdrag att prioritera barn och unga. Ännu större vikt skulle kunna läggas lokalt i kommunerna på bibliotekens betydelse för barn och ungas möjligheter till både en meningsfull fritid och för möjligheterna att lyckas bra i skolan. Man kan också tänka sig att de barn som idag besöker biblioteken även kommer göra detta som vuxna.

Referenser

- Clemens, A. (1 februari 2025). Satsning på uppsökande gav ”biblioteksfeber”. *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/satsning-pa-uppsokande-gav-biblioteksfeber/>
- Haider, J. (2025). Fungerar källkritiken när politiker gör fakta till åsikter? Källkritikens dag 2025. Hämtat från <https://www.youtube.com/watch?v=rHyTc3JTtK8>
- Internetsiftelsen (2025). De vinner källkritikpriset Det gyllene förstoringsglasat 2025. Hämtat från <https://internetsiftelsen.se/om-oss/press/pressmeddelanden/de-vinner-kallkritikpriset-det-gyllene-forstoringsglasat-2025/>
- Joelsson, E., Bark, S. & Berge Kleber, E. (2021). *Ett fenomen i rörelse. En undersökning om uppsökande biblioteksverksamhet i kommunerna i Västra Götaland*. Västra Götalandsregionen. <https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1606812/FULLTEXT01.pdf>

- Kadhammar, P. (2024). Bibliotekarierna riskerar fängelse om de ger barnen fel böcker. *Aftonbladet*, 2024-04-22. Hämtad från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/wAy4Ad/riskerar-fangelse-om-de-ger-barnen-fel-bocker-extremernas-land>
- Kungliga biblioteket (2024). *Bibliotek 2023: Sveriges offentligt finansierade bibliotek* (Sveriges officiella statistik). <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-732>
- Lindström Sol, S. (2019). Equal Access or Empowerment?: Understanding youth participation in cultural institutions through two Swedish case studies. *Conjunctions: Transdisciplinary Journal of Cultural Participation*, 6(1). <https://doi.org/10.7146/tjcp.v6i1.117320>
- SFS 2013: 801. Bibliotekslag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/
- Socialstyrelsen (2024). *Statistik om graviditeter, förlossningar och nyfödda barn 2023*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2024-12-9357.pdf>
- Statens kulturråd (2020). *Bokstart i Sverige. En uppföljning*. Kulturrådet. <https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/bokstart-i-sverige.pdf>
- Söderholm, J., Takala, A. & Gunnarsson Lorentzen, D. (2024). Biblioteksbesök och förtroende: Vilken roll spelar språk, kön och en politiserad biblioteksdebatt? Andersson, U., Rönnerstrand, B., och Carlander, A. (red), *Inferno* (s. 191-205) SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Vårheim, A. (2017). Public libraries, community resilience, and social capital. *Information Research*, 22(1), CoLIS paper 1642. Retrieved from <http://InformationR.net/ir/22-1/colis/colis1642.html>
- Vårheim, A., Steinmo, S., & Ide, E. (2008). Do libraries matter? Public libraries and the creation of social capital. *Journal of Documentation*, 64(6), 877–892. <https://doi.org/10.1108/00220410810912433>